

Markus LEIDECK, prof.

CRNA KRONIKA U "RIEČKOM NOVOM LISTU" GODIŠTA 1914./1915.

UDK:

070. 431 (497. 5 Riečki novi list) "1914/1915"

UDC:

Pregledni članak

Review paper

Ključne riječi: Riečki novi list, Rijeka, Sušak, crna kronika.

Riečki novi list osnovan je na Sušaku 2. siječnja 1900. godine, tada pod nazivom Novi list, kao sredstvo borbe Hroata protiv mađarizacije i talijanizacije, a time i daljnjeg odnarođivanja susjedne Rijeke. Frano Supilo, prvi urednik Novog lista, premješta ga u Rijeku koja je od 1868. od Hrvatske odvojena Hrvatsko-ugarskom nagodbom te je podlijeerala mađarskim liberalnim zakonima o tisku. Od 19. lipnja 1907. ove novine počinju izlaziti pod nazivom Riečki novi list kako bi se omogućio njihov nesmetan nastavak rada.

"List" je zahvaljujući Supilu postao najkvalitetniji i najtiražniji dnevani list na hrvatskom jeziku, jedan od rijetkih oslonaca hrvatstva u Rijeci i prvorazredno sredstvo u borbi protiv germanizacije, mađarizacije i talijanizacije Rijeke i Hrvatske.

U središtu promatranja ovog priloga jesu vijesti koje svjedoče o mračnoj strani riječke povijesti u razdoblju od izbijanja Prvog svjetskog rata 28. srpnja 1914., tj. od broja 179. osmog godišta Riečkog novog lista, do 19. prosinca 1915. i broja 303. devetog godišta, odnosno prestanka izlaženja Riečkog novog lista. Crna kronika "Lista" donosi priče koje svjedoče o otežanim životnim uvjetima i mijenjanju moralnih normi društva. Unutar spomenutog razdoblja Riečki novi list izvještava o pet slučajeva ubojstava, tri čedomorstva i deset pokušaja ubojstva. Nadalje navodi i 26 samoubojstva i 32 pokušaja samoubojstva. Među osobito brojna kaznena djela spadaju ilegalna prostitucija, lihvarjenje i krađe te prekršaji: tučnjave, remećenje javnog reda, skitnje i pijanstva. Izvještaji o deliktima i prekršajima na području Rijeke i Sušaka će prema kraju izlaženja Riečkog novog lista postajati sve brojniji, a problem rastućeg kriminaliteta vidljiv je i kroz dopise ogorčenih čitatelja koji se žale na porast broja krivičnih djela određene vrste. Sve ovo upućuje na gotovo opći kolaps morala. Rastom bijede će, dakle, "Gomilarsko dno života", kako je "List" nazivao rubriku posvećenu prekršajima, kaznenim djelima i općenito nemoralu na području Rijeke, postajati sve veće.

1. Uvod

U ovom prilogu bit će obrađene vijesti objavljene u Riečkom novom listu u razdoblju od 29. srpnja 1914. do 19. prosinca 1915. godine, a koje bi u današnjem tisku bile svrstane u rubriku crne kronike. Crna kronika kao zasebna rubrika u "Listu" nije postojala, vijesti o prekršajima, kaznenim djelima i nesretnim slučajevima objavljivane su, ovisno o geografskom području, u trima različitim rubrikama. U rubrici *Iz mjesta i okolice* crna kronika Rijeke i Sušaka, u *Domaćim viestima* izvještava se o zločinima i tragičnim slučajevima s cjelokupnog hrvatskog govornog područja i dijela srpskoga govornog područja unutar Dunavske Monarhije, a u *Različitim viestima* su ponekad objavljene i pojedine vijesti ovog tipa iz ostatka Monarhije. Na početku je važno napomenuti da "List", iako pokriva veliku količinu vijesti, ne izvještava o svim kaznenim djelima na riječkom području, budući da se u određenim periodima vijesti o novim nedjelima i nesrećama pojavljuju i s razmakom od nekoliko dana. Dok je u rubrici *Iz mjesta i okolice* količina vijesti ovog tipa solidna, crna kronika u *Domaćim viestima*, a posebice u *Različitim viestima*, s obzirom na opseg područja koji ove rubrike pokrivaju i količinu vijesti, ne dostaje za detaljan pregled. U ovome prilogu bit će obrađene uglavnom vijesti iz rubrike *Iz mjesta i okolice*, dok će biti spomenute i vijesti iz drugih rubrika, ovisno o njihovu značaju i zanimljivosti.

2. Crna kronika

Započnimo s najtežim i najokrutnijim zločinima o kojima je izvještavano. "List" u sedamnaest mjeseci, promatranih u ovom radu, javlja o pet ubojstava i tri čedomorstva tijekom 1915. godine. Sva tri slučaja čedomorstva dogodila su se u prosincu 1915. godine. Ostali slučajevi pokrivaju cijeli raspon ubojstava, od zločina iz strasti, preko ubojstva na mah, običnog ubojstva do grabežnog ubojstva.

Prvi slučaj ubojstva o kojem piše "List" dogodio se u nedjelju 7. veljače, a može se okarakterizirati kao zločin iz strasti.¹ Stanoviti Stjepan Sinovčić iz ljubomore napao je svoju ljubavnicu Angjelinu Flajbani zadavši joj nožem dužine 26 i širine 5 centimetara ozljede u predjelu brade i prsnog koša. Flajbani, koja je od zadobivenih ozljeda ubrzo preminula, uspjela je prije smrti dati redarstvenicima izjavu pod prisegom. U istom članku opisani su i događaji koji su prethodili ubojstvu, kratka istraga inspektora Ostrogovića i redara Premera te izjava počinitelja.

Kod idućeg slučaja radi se o ubojstvu na mah, a dogodilo se u nedjelju 21. veljače u večernjim satima. Tri Honvèda² u društvu jednog civila kretala su se gradom prema Brajdi, da bi u jednom trenutku civil Josip Gozdan ubo nožem domobrana Antuna Kovacsu u predjelu abdomena. Kovacs se nato bacio na Gozdana, no ovaj je uspio pobjeći, kao i, što je začuđujuće, druga dvojica domobrana. *Ranjeni vojnici zaputio se za*

1 Smrtno ranio piležnicu, Riečki novi list, 9 (1915), br. 34 (1915-2-9), str. 2.

2 "List" domobrane naziva i Honvèdima, što je mađarska riječ za isti rod vojske.

tragom napadatča (prama Brajdi), ali nije mogao učiniti više od 20 do 25 koraka: najednom se licem prama zemlji srušio. Za par časaka bio je već hladan, mrtvac.³ Civil je ubrzo uhvaćen, a nakon što je u njegovom stanu pronađeno njegovo krvavo odijelo, uhićen je, kao i druga dva domobrana koji su pobjegli s mjesta zločina. Proces protiv Gozdana bio je očito brzo završen, jer je "List" već 5. svibnja izvijestio kako je zbog ubojstva osuđen na četiri godine teške tamnice.⁴

Pišući o slučaju ubojstva na mah, "List" donosi da se radilo se o svađi dvojice husara koja je rezultirala smrću jednog od njih i teškim ranjavanjem jednog civila. Dana 14. srpnja oko 13 sati i 30 minuta u staji Mirka Udine na Sušaku posvađali su se husari Ester Stefan i Franjo Toth oko lule duhana, na što je uslijedio fizički obračun. Naposljetku je Stefan iz puške ustrijelio Totha u lijevu stranu prsnog koša. Zrno se, probivši tijelo Franje Totha, odbilo od zida da bi se zaustavilo u desnoj nozi petnaestogodišnjeg Luke Bubaša, sluga vlasnika staje Mirka Udine. U ovom članku opisuje se i postupak s ubojicom: *Onoga vojnika koji je počinio ubojstvo, pograbila su dva vojnika, odveli ga u Bakarčićevu staju u Tvorničkoj ulici, izuli mu cipele, čvrsto ga svezali i kod njega postavili stražu. Prije toga su nekoji podčastnici jako ga iztukli.*⁵

Dana 26. kolovoza objavljeno je da je u Rijeci dva dana ranije počinjeno ubojstvo kojem je prethodilo silovanje. Žrtva je bila Marija Toth s prebivalištem na Turniću, bivša zaposlenica u javnoj kući, i navodna ljubavnica neimenovanog financijskog stražara.⁶ Ubojica je bio dvadesetgodišnji Vjekoslav Szalai, također financijski stražar, koji je Mariju Toth najprije silovao, a zatim je ubio probivši je deset puta bajunetom. Za ubojicom se razvila, prema pisanju, oveća potjera koja nije polučila rezultat. Naposljetku si je Szalai 25. kolovoza u 5 sati i 30 minuta sam presudio, i to u kućici za odmor financijskih stražara.⁷ *Ušuljavaši se lagano unutra, uzeo je nabitu karabinku, sjeo na krevet i izpalio si hitac u usta. Smrt je odmah nastupila.*⁸

"List" piše i o slučaju za koji treba procijeniti je li ubojstvo na mah ili zločin iz strasti. Naime riječ je o ubojstvu koje se dogodilo krajem rujna u Rijeci pod vratima gradskog tornja, a kojem je prethodila svađa između dvojice osamnaestogodišnjaka, Dragutina (Karla) Sarka i Petra Karstulovića iz Rijeke.⁹ Mladići su, navodno, od ranije bili u zavadi, a toga kobnog dana posvađali su se zbog jedne žene, za koju je znakovito napomenuto da joj se suprug nalazi u ratu. Ovo je rezultiralo time da je Sarka ubo Karstulovića nožem u predjelu abdomena, nanijevši mu ozljede opasne po život. U idućem broju javljeno je da je Karstulović podlegao ozljedama. U ovom članku nešto se više saznaje o osobi zbog koje su se mladići posvađali. Radilo se o susjedi pokojnog Karstulovića (inače su oboje živjeli u Calle Grigioni u Starom gradu), a koja se sada spominje i zbog toga

3 Ubojstvo, isti, br. 46 (1915-2-23), str. 1.

4 Osudjen, isti, br. 107 (1915-5-5), str. 2.

5 Ubio ga radi lule duhana, isti, br. 168 (1915-7-15), str. 2.

6 Ljubio i usmrtio tudju ženu, isti, br. 204 (1915-8-26), str. 2.

7 Financijski stražar, koji je ljubio i ubio tudju ženu, ustrijelio se!, isti, br. 205 (1915-8-27), str. 2.

8 Isti.

9 Ubo ga u trbuh, isti, br. 233 (1915-9-29), str. 2.

što joj je prijetila izravna opasnost od napada ogorčenih susjeda. *Ogorčenje proti Albini Jurich rođj. Vidich (kojoj se muž nalazi na ratištu), radi koje se dogodio sukob, tako je veliko, da se ona ne usudjuje izaći na ulicu. Žene bi je sigurno zatukle.*¹⁰ U broju od 2. listopada "List" donosi priznanje Sarke, koji je opisao događaje koji su prethodili ubojstvu.¹¹ "List" nastavlja s praćenjem ovog slučaja i na suđenju. Već 6. studenog najavljuje se da će za dva dana početi parnica protiv Sarke... *koji je radi ljubavnih odnošaja proba i usmrtio radnika Petra Karstulovića.*¹² Slijede izvještaji sa suđenja održanog 8. i 9. studenog, na kojem je niz svjedoka potvrdio da je Karstulović imao običaj prijetiti nožem. Ovo je išlo u prilog optuženom, koji je tvrdio da je ubijeni pred više osoba izjavio kako mora ubiti Sarku prije odlaska u vojsku. Slijedilo je svjedočenje liječnika koji su utvrdili da je Karstulović uboden nožem, dužine od deset do dvanaest centimetara, te da bi zbog dubine uboda svaka medicinska intervencija bila bezuspješna.¹³ Suđenje je nastavljeno idućeg dana te su, nakon preslušavanja svjedoka i optuženog, tužitelj dr. Meyer i branitelj dr. Rudan iznijeli završne riječi u kojima su se čak i složili da je za velik dio cijele priče odgovorna nemoralnost Albine Jurich, zbog zavodjenja jednog pa drugog mladića. Naposljetku je Sarki izrečena sljedeća kazna: *Obtuženi Dragutin Sarka krivac ubojstva, kažnjiva se po §. 279., sa priloženim §. 92. k. z. tamnicom od 7 godina, a po §. 289., na daljnjih 7 godina, sa gubitkom građanskih prava.*¹⁴

Posljednje ubojstvo o kojem izvještava Riečki novi list u navedenom periodu, dogodilo se u noći s 12. na 13. listopada u Rijeci. Mrtvo i spaljeno tijelo 52-godišnje Franjice Mileusnić pronađeno je 13. listopada zaključano u obiteljskom stanu. Susjedi su provalili u stan nakon što je primijećeno da iz spavaće sobe kroz prozor izbija dim.¹⁵ Njezin suprug trgovac Savo Mileusnić se u vrijeme zločina nalazio na putu. Mada se ispočetka nagađalo radi li se o samoubojstvu ili ubojstvu, pred kraj članka je izneseno mišljenje da se vjerovatno radi o nesretnom slučaju, budući da su liječnici tvrdili da je pokojnica umrla od gušenja plinom, iako su na vratu bile vidljive modrice. Teorija o nesretnom slučaju zapravo je sasvim besmislena. Policija je tvrdila da je gđa Mileusnić slučajno sama zapalila posteljinu svog kreveta te ne primijetivši da joj krevet gori, legla u krevet i usnula, da bi je kasnije ugušio dim dok su ona i soba bili u plamenu. Niti nekoliko dana kasnije riječko redarstvo nije mislilo da se radi o zločinu, jer, navodno, nije bilo tragova provale, a ni nasilne smrti.¹⁶ U istom članku navodi se kako u stanu nije pronađen ključ od blagajne u kojoj se nalazilo oko 10. 000 kruna u zlatu i 2600 kruna u gotovini, niti je pronađen dnevni utržak. Gradska policija povela je daljnju istragu, a uskoro se u Rijeku vratio i suprug pokojnice.¹⁷ Dana 23. listopada objavljen je članak¹⁸

10 Podlegao rani, isti, br. 234 (1915-9-30), str. 2.

11 Još o ubojstvu pod gradskim tornjem, isti, br. 236 (1915-10-2), str. 2.

12 Parnica, isti, br. 266 (1915-11-6), str. 2.

13 Ubojstvo Sarke pred tribunalom, isti, br. 268 (1915-11-9), str. 2.

14 Osuda u procesu Sarke, isti, br. 269 (1915-11-10), str. 2.

15 Izgorila, isti, br. 246 (1915-10-14), str. 2.

16 Još o tajinstvenoj smrti Fanike Mileusnić, isti, br. 249 (1915-10-17), str. 2.

17 Iztraga, isti, br. 250 (1915-10-19), str. 2.

18 Zagonetni događaj, isti, br. 254 (1915-10-23), str. 2.

koji ponavlja već prethodno iznesene činjenice. Sada "List" iznosi i niz činjenica koje se ne uklapaju u teoriju o nesretnom slučaju. Tako je ključ od zaključane spavaće sobe pronađen u kuhinji, preminula je imala modrice po vratu, činjenica da pokojnica nije imala razloga paliti šibice koje su pronađene oko njenog kreveta, ključ od sefa koji se nalazio u susjednoj sobi nestao je, po otvaranju blagajne otkriveno da je ispražnjena, a prema Mileusniću, iz nje je odneseno 70. 000 kruna. Počinitelji ovog grabežnog ubojstva ubrzo su otkriveni, pa "List" već u idućem broju javlja o njihovu uhićenju, zahvaljujući grizodušju jednog od njih.¹⁹ Sada se pobliže objašnjava kako je žrtva ubijena: *Može se sada objelodaniti toliko, da je Mileusnićeva bila najprije ugušena, a onda orobljena, na što je zlikovci polijaše upaljivom tekućinom i zapališe, smjestivši je na postelju, da zametnu trag svom nedjelu i smrt prikažu slučajnom.*²⁰ Ubrzo su objavljena i imena počinitelja: Salomon Papo (29), po zanimanju brijač, njegova ljubavnica Erminija Sikra (32), Milan Šovljanski (16) i Milan Drvenica (14).²¹ Idejni začetnik zločina bio je Šovljanski. On i Papo prisilili su Drvenicu, uz prijetnju nožem, da im ostavi otvorena vrata kuda su počinitelji i ušli u stan. "List" 26. listopada javlja da su počinitelji predani riječkom tribunalu,²² a u idućem broju objavljeno je kako je sudac Kemley odredio da policija istraži još neke činjenice a uhićenike je ponovno predao policiji.²³ "List" 13. studenog objavljuje da će se suđenje ubojicama održati krajem prosinca,²⁴ a priču o ovom slučaju završava viješću od 25. studenog da je Savo Mileusnić prilikom prvog ulaska u stan nakon ubojstva našao određene predmete koji nisu njegovi te ih predao policiji.²⁵ Zbog prestanka izlaženja "Lista" ovu priču na ovom mjestu, nažalost, nije moguće dalje pratiti.

Uz navedena ubojstva, u Rijeci i okolici dogodilo se i desetak neuspjelih pokušaja ubojstva. Većina je ovih kaznenih djela počinjena bez razrađenog plana, dakle na mah. Radi se uglavnom o ranjavanjima nožem, uglavnom u leđa, i jednom nastrjeljivanju. Primjerice: *Gjuro Simčić Santov od 17 god. iz Rieke, potukao se na Školjiću s T. Stefančićem, od 18 god., iz Rieke, te ga je udario nožem u leđa, tako te je morao biti odpremljen u bolnicu na liječenje. I Simčić je ozliedjen na prstima.*²⁶

Važno je već u početku naglasiti da je broj samoubojstava i pokušaja samoubojstava u Rijeci i na Sušaku u promatranom razdoblju izuzetno velik. "List" u ovih sedamnaest mjeseci piše o čak 26 slučajeva samoubojstva i 32 pokušaja samoubojstva. Kao najčešći razlozi ovih očajničkih činova navode se teška ili neizlječiva bolest u muškaraca, nesretna ili neuzvrćena ljubav kod žena, obiteljske razmirice i ludilo (za oba spola). Metode samoubojstava i pokušaja samoubojstava daleko su raznovrsnije od povoda. "List" tako izvještava o više slučajeva probadanja ili presjecanja krvnih žila na rukama

19 Grabežno umorstvo kod Mileusnićeve otkriveno i zlikovci pronađeni, isti, br. 255 (1915-10-24), str. 2.

20 Isti.

21 Grabežno umorstvo kod Mileusnićeve, isti, br. 256 (1915-10-26), str. 1.

22 Još o grabežnom umorstvu kod Mileusnićeve, isti, br. 257 (1915-10-27), str. 2.

23 K umorstvu Mileusnićeve, isti, br. 258 (1915-10-28), str. 2.

24 Proces protiv ubojica Mileusnićeve, isti, br. 272 (1915-11-13), str. 1.

25 Odjeci umorstva Mileusnićeve, isti, br. 282 (1915-11-25), str. 1.

26 Ubo ga nožem, isti, br. 106 (1915-5-4), str. 2.

ili vratu: nožem²⁷, britvom²⁸ ili čak srpom.²⁹ Pri navedenom samoubojstvu srpom riječ je o 28-godišnjem Pavlu Stanišiću iz Rume, koji si je 16. rujna 1914. srpom prerezao žile na rukama i vratu i preminuo u bolnici idućeg dana. Kao motiv samoubojstva navedeno je da su mu Srbi srušili kuću, što je rezultiralo depresijom. Učestali su uspješni ili neuspješni pokušaji utapanja³⁰, gušenja plinom³¹, skokova s visine³² i vješanja.³³ Nekoliko se osoba ustrijelilo pucnjem iz pištolja³⁴ ili puške³⁵.

Zabilježen je i po jedan slučaj skakanja pod vlak i tramvaj. Kod prvog slučaja radilo se o 22-godišnjem vojniku 79. Jelačićeve pukovnije Vinku Pilepiću Ljudevitovu iz Drage, koji se nalazio u Rijeci na dopustu. Iako nije izričito naglašeno da je vojnik preminuo, to se može pretpostaviti, jer mu je, kako stoji u članku, vlak... *smrvio gornji dio tiela*.³⁶ Kod drugog slučaja, koji je "List" klasificirao neozbiljnim, jedan čovjek legao je na tračnice dok je tramvaj bio još prilično udaljen. Netko od prolaznika ovog je čovjeka odvuкао s tračnica, premda je vrlo vjerojatno da bi tramvaj ionako stao.³⁷

Možda i najčešći način samoubojstva bilo je trovanje raznim kiselinama ili otrovima. Ova veoma mučna metoda osobito je bila raširena među mlađim ženama. Da je trend samotrovanja poprimio zabrinjavajuće razmjere, spominje i novinar "Lista", apelirajući na razum čitatelja. Pišući o slučaju mlade djevojke koja se pokušala otrovati zbog prekida ljubavne veze, autor članka kaže: *Izpila je nekoju žestoku tekućinu, koja služi za čišćenje pokućstva, te će sad bolovati, mučiti se par tjedana, a Bog bi znao uz kakve posljedice. Takvih slučajeva ima puno na Rieci, pa je požaliti, što se djevojke radi nikakovih razloga i kojekakvih hirova laćaju ovakovih sredstava, a mogle bi si na stotinu drugih načina bolje i uspješnije pomoći*.³⁸

Kao što je vidljivo i iz sljedećeg primjera, ovi pokušaji samoubojstva trovanjem, prije svega kiselinama, često nisu rezultirali brzom smrću ili uopće fatalnim ishodom, a preživjeli bi veoma dugo patili zbog samozadanih ozljeda i uništene kvalitete života. Pišući o pokušaju samoubojstva mlade Veronike D. iz Krapine, zaposlene u Rijeci, zbog nevjere njenog momka, novinar navodi: *Djevojka je doniela sa sobom karbolne kiseline, te je pred njim nagnula bocu na usta i progutala stanovitu količinu. Više nije mogla jer ju je u tom spriječio ljubavnik. Djevojci je odmah bila pružena pomoć. Zadobila je i znatnih opekлина*

27 Probo se, isti, 8 (1914), br. 190 (1914-8-8), str. 1.

28 Samoubojstvo, isti, 9 (1915), br. 10 (1915-1-12), str. 2.

29 Pokušaj samoubojstva, isti, 8 (1914), br. 225 (1914-9-17), str. 2.

Umro, isti, br. 226 (1914-9-18), str. 1.

30 Utopio se, isti, 9 (1915), br. 103 (1915-4-30), str. 2.

31 Pokušala se skončati, isti, br. 169 (1915-7-16), str. 2.

32 Samoubojstvo, isti, br. 192 (1915-8-11), str. 2.

33 Objesio se, isti, 8 (1914), br. 182 (1914-7-31), str. 2.

34 Pokušaj samoubojstva, isti, br. 180 (1914-7-29), str. 3.

35 Skončao se, isti, 9 (1915), br. 93 (1915-4-18), str. 2.

36 Bacio se pod željeznički vlak, isti, br. 124 (1915-5-25), str. 1.

37 Neozbiljan pokušaj da skonča svoj život, isti, br. 224 (1915-9-18), str. 2.

38 Žrtva intrigue, isti, br. 174 (1915-7-22), str. 2.

*po licu, vratu i rukama, a i mladić si je opekao jednu ruku.*³⁹

U Rijeci kao lučkom gradu postojao je, zbog velikog broja pomoraca i putujućih trgovaca, veći broj javnih kuća. Mada je gospodarstvo Rijeke zamiralo, a parobrodski promet smanjen na četvrtinu predratnog prometa, ratno stanje je u potpunosti pogodovalo razvoju prostitucije, kako legalne tako i ilegalne. Prvo, zbog globalno lošije ekonomske situacije u kojoj mnoge sluškinje i radnice koje privremeno borave u Rijeci ostaju bez posla, a ne želeći se vratiti u svoj zavičaj, počinju zarađivati na ovaj način. Drugo, zbog velikog broja stacioniranih vojnika, ranjenika i rekonvalescenata na riječkom području povećana je i potražnja za ovakvim uslugama. Saša Dmitrović u članku *Šporki stari grad* objavljenom u Sušačkoj reviji navodi kako u Rijeci, koja je bila u sastavu Borojevićeve Sočanske armije, nije bilo potrebe za uobičajenim privremenim "Feldbordellima" (poljskim javnim kućama), zbog desetaka javnih i tajnih bordela u Rijeci.⁴⁰ Uz "uredne" javne kuće, čije su zaposlenice bile registrirane, imale uredne nalaze da nemaju venerične bolesti i time djelovale u skladu sa zakonom, postojale su djevojke i žene koje su radile mimo tih ustanova, u ilegalnim javnim kućama ili samostalno, čime su kršile zakon. "List" spominje imenom i prezimenom više od 40 prijestupnica, a unutar tog broja i nekoliko udanih žena, kojima uglavnom navodi samo inicijale. Kod velikog dijela prekršaja radi se o opetovanim počiniteljicama, pa je tako jedna osoba u promatranom razdoblju osuđena čak pet puta. Nadalje je navedena njihova dob i mjesto podrijetla. Starost prostitutki kretala se od šesnaest do kasnih tridesetih godina, a naveden je i slučaj uhićenja 53-godišnje osobe s podužim dosjeom i stažem. Saša Dmitrović u članku navodi da je među prostitutkama bio razmjerno malen broj prostitutki iz Hrvatske, zbog nastojanja vlasnika bordela da egzotičnošću namještenica upotpune ponudu.⁴¹ Iako ovaj podatak navodi na zaključak o neporočnosti domaćih djevojaka, izvještaji o neregistriranim prostitutkama u "Listu" ukazuju na drugačiju sliku, naime, spominje se tek nekolicina strankinja. Uglavnom se radi o djevojkama iz Primorja, riječkog zaleđa, Gorskog kotara i ostatka Hrvatske, a u manjem broju iz Rijeke i Sušaka. Ove *ptice*, kako ih nazivaju u "Listu", bile su zbog karakterističnog ponašanja čest ulov policije i redarstvenog sudišta, kako u Rijeci tako i na Sušaku. U Rijeci su za hvatanje prostitutki bili zaduženi posebni detektivi, a među njima se kao posebno uspješan *pticolovac* navodi detektiv Lukešić. O njegovim uspjesima "List" objavljuje više članaka, a kao dobar "ulov" može se smatrati sljedeći: *Detektiv Lukešić, koji ima zadaću da lovi pokvarene ženskinje, opet je poduzeo jednu „šetnju" gradom, te je odveo na policiju 5 djevojaka.*

Postupak s prostitutkama bio je prilično sličan na Sušaku i u Rijeci. Bile bi privedene u policijsku stanicu, zatim testirane na venerične bolesti, a nakon toga ili zatvorene do suđenja ili, ako su bile bolesne, odvedene u bolnicu. Suđenja je provodilo nekoliko sudaca pojedinaca (u Rijeci je to bio sudac Biasi) koji su utvrđujući njihovu krivnju

39 Pustolovine sa žalostnim posljedicama, isti, 8 (1914), br. 271 (1914-11-8), str. 2.

40 Dmitrović, Saša, *Šporki stari grad - Kratka povijest prostitucije u Rijeci*, Sušačka revija, Rijeka 11(2003), broj 44, str. 80.

41 Isti, str. 81.

odmah izricali i kaznu. Riječki zakon o strancima iz 1913. godine omogućavao je da se sve nerezidentne osobe bez osobitog razloga udalje iz Rijeke u roku od 24 sata, što je bio i čest slučaj s prostitutkama. Prešavši granicu na Rječini, sušački redarstvenici im nisu mogli pripisati drugi prekršaj osim skitnje. Prostitutke privedene na Sušaku bi ponekad bile predane kotarskom sudu u Ogulinu. Kazne za ovaj delikt bile su iznimno blage. Zatvorske kazne kretale su se između dva i četrnaest dana zatvora, uz izgon iz Rijeke, odnosno sa Sušaka. Može se pretpostaviti da su prostitutke hvatane više zbog kontrole spolnih bolesti nego zbog vršenja represije i suzbijanja prostitucije. Ovome ide u prilog i objava policije 25. srpnja 1915., o rastućem problemu veneričnih bolesti među prostitutkama. *Jer je policija prilikom svake racije među prostitutkama, konstatirala, da se među njima nalazi nevjerojatno velik broj bolestnih, to odsele strogi nadzor nad raskalašenim ženskinjama i na kratke razmake poduzima racije, apseći ih na ulicama, zakloništima, po hotelima i kod iznajmljivača kreveta.*⁴²

Da je situacija s ilegalnom prostitucijom poprimila zabrinjavajuće razmjere dokazuje i pismo jednog čitatelja "Lista", potpisanog kao Gj., a s naslovom *Skitanje ženskinja*⁴³, objavljeno 17. lipnja 1915. godine. U pismu čitatelj iznosi zabrinutost nad velikim brojem prostitutki i savjetuje da ih se barem prisili na redovite preglede na veneričke bolesti ili pošalje u njihove krajeve. U nastavku pisma izriče svoje zgražanje nad sve većim brojem udanih žena koje žive raskalašeno dok su im muževi na bojištu. *Vucare se ciele noći s drugim mužkarcima, pijančuju s državnom podporom, svoje stanove pretvoriše u bludilišta, ne mareći što se celo pošteno susjedstvo zgraža i pljuje za njima, što vlastitu djecu kvare, što svoje sirotne muževe na ratištu time krvavo vriedjaju i ponizuju.*⁴⁴

Uz ubojstva, samoubojstva i rastući problem prostitucije, "List" izvještava i o četrdesetak slučajeva fizičkog napada. Radi se uglavnom o manjim ili većim kavanskim tučnjavama te obračunima među alkoholiziranim osobama. Zapažen je povećani broj napada iz ljubomore, među kojima i iznenađujuće velik broj obračuna među ženama. *Medju mnogobrojne posljedice ratnog vremena može se ubrojiti i ta, da se dogadja velik broj preljuba. Radi toga vidjeti je svaki čas na ulicama na Rieci i Sušaku raznih sukoba, tučnjava, itd. Jučer po podne je jedna udata žena, od 42 godine, na sred Jelačićeva trga biesno navalila na jednu drugu takodjer udatu ženu, ali znatno mladju od 28 godina, te se medju njima razvila divlja borba. Uzrok je to, što suprug one starije navodno podržava ljubavne odnošaje s onom mladjom. Obje su zatvorene zbog izgrede.*⁴⁵

Među fizičkim napadima nalazi se i nekoliko slučajeva uzimanja pravde u vlastite ruke, u slučaju krađe ili utjerivanja duga. *Radnik Muhamed Ali upita Ahmeda Kamela, nije li mu on "slučajno" ukrao dvije krune. Muhamed odvrati, da takovih slučajeva ne poznaje. Ahmed se razbjesni, pograbi Muhameda i razdere mu prsluk i kaput. To doznaše oružnici, pa obojicu prijave sudu.*⁴⁶

42 Nepoznato je radi li se o sušačkoj ili riječkoj policiji (Op. a.)

43 Uhićene, Riečki novi list, 9 (1915), br. 160 (1915-7-6), str. 2.

44 Isti.

45 Tučnjava radi preljuba, isti, br. 161 (1915-7-7), str. 2.

46 Potukli se Turci, isti, 8 (1914), br. 214 (1914-9-4), str. 1.

"List" izvještava i o nekoliko tučnjava na ulicama i trgovima, kamenovanju osoba i tuđe imovine, nekoliko slučajeva kućnog nasilja i napada na službene osobe. Od zločina iz koristoljublja, Također izvještava o oko 150 kaznenih djela krađe i pokušaja krađe, tridesetak slučajeva provale, nekoliko pljački, zatim tridesetak slučajeva nezakonitog primanja potpore za obitelji vojnika i preko 70 slučajeva prekoračenja maksimalnih cijena. Među krađama, koje su u promatranom razdoblju najčešći način kršenja zakona, i provalama nalaze se najraznovrsniji slučajevi ovih vrsta kaznenih djela. O velikom broju krađa i provala u Rijeci u prvim mjesecima rata "List" piše sljedeće: *Usljed velike nestašice posla, događaju se na Rieci mnogobrojne kradje i provale. Redari su dobili nalog, da strogo paze na domaće sumnjivoce, te da ih poslie ponoći ne puštaju skitati se ulicama. Na Sušaku se naprotiv ne događaju nikakova zločinstva. Ondje je u krjeposti prieki sud, a osim toga vojničke i gradjanske patrole vrše noću kontrolu.*⁴⁷

"List" izvještava o krađama gotovo svih vrsta, od krađe posteljine, odjeće i obuće, džeparenja novca i satova, krađe torbica, nakita, čamaca, do provala i krađa s nanesenom većom ili manjom štetom u stanovima, trgovinama i obrtima. Stanovit broj ovih nedjela je, bilo policijskom istragom bilo slučajno, otkriven i sankcioniran. Kao primjer krivičnog djela krađe i hvatanja uhićenika, sljedeći slučaj se čini vrlo prikladnim: *Dok je prekjuche uveče trgovac Srečko Turina, skupa s ostalom publikom promatrao sa jedne bracerne, kako njegov sin s još nekojim osobama spašava neku djevojku, koja se bila bacila u mrtvi kanal Riečine, nestalo mu je ure sa zlatnim lancem, vried. 190 K.*⁴⁸

Prošle noći dogodila se je u jednoj javnoj kući na Rieci tučnjava. Policija je tom prilikom zatvorila tri mladića. Običaj je, da se svakog uhićenika, prije nego bude zatvoren, pretraži i da mu se oduzme sve predmete, dok ne bude oslobođen. Tako se učinilo i s ovim mladićima. Kad eto policiji ugodna iznenadjena! Medju predmetima, koje se oduzelo mladićima, našla se jedna ura, na zaklopcu koje je bilo urezano ime gosp. Srečka Turine, kojem je, kako juče javismo, bila na Fiumari ukradjena ura sa zlatnim lancem. Tako se eto iznenada odkrilo tata.⁴⁹

"List" također izvještava o prevarantima različitog kalibra, od trgovaca koji prodaju pokvareno brašno, patvoreno vino ili varaju kod vaganja živežnih namirnica, do profesionalnih prevaranata. U broju od 27. kolovoza u dva članka imenovano je šest osoba koje su uhićene radi varanja stanovništva. U prvom slučaju radi se o trojici okorjelih kriminalaca koji su se skitali po Rijeci i Sušaku lažno se predstavljajući i varajući stanovništvo. *Predstavljali su se kao umjetnici, novinari, djaci, detektivi, itd. Na Sušaku su odležali 17 dana u iztražnom zatvoru, a juče su pod sigurnom pratnjom odvedeni u Zagreb.*⁵⁰ U drugom slučaju uhićena je druga prevarantska trojka zbog varanja šibicarskom igrom kartama.⁵¹

47 Kradje na Rijeci, isti, br. 178 (1914-9-28), str. 2.

48 Okradjen?, isti, br. 268 (1914-11-5), str. 2.

49 Odkriveni tati, isti, br. 269 (1914-11-6), str. 2.

50 Glasoviti zlikovci u gajbi, isti, br. 207 (1914-8-27), str. 1.

51 Varalice, isti, br. 207 (1914-8-27), str. 1.

Među prijevare može se uvrstiti i prekoračenja maksimalnih cijena živežnih namirnica. Početkom rata proveden je niz rekvizicija živežnih namirnica potrebnih za prehranu vojske. Smanjenjem količine namirnica, zakonom ponude i potražnje, porasla im je cijena. Kako bi se izbjegle lihvarske cijene postavljene su u Rijeci, kao, uostalom, i u ostatku Monarhije, liste maksimalnih cijena prehrambenih namirnica. Maksimalnim cjenikom, objavljenim u "Listu" 23. veljače, određene su kazne za prijestupnike u visini od dva mjeseca zatvora ili 600 kruna novčane kazne. Dva dana kasnije objavljeno je da su dva trgovca kažnjena pred riječkim tribunalom u visini 300 kruna i 20 dana zatvora, odnosno 300 kruna i 15 dana zatvora.⁵² No ovako visoke kazne nisu bile dugog vijeka.

U broju od 17. rujna 1914. godine objavljen je članak *Naredba proti špekulantima*. Riječki Magistrat ovdje objavljuje, po naredbi ministra unutarnjih poslova Sándora, zabranu bezrazložnog povisivanja cijena prehrambenih i drugih namirnica, od 5. kolovoza 1914., te se nalažu kazne za ovaj prekršaj u visini do četrnaest dana zatvora i globe do 200 kruna. Velik broj zabilježenih slučajeva kršenja cjenika svjedoči sveopćem nepoštivanju ovih odredbi usprkos propisanim visokim kaznama. Iz vijesti u "Listu" vidljivo je da dolazi do ogromnih nerazmjera u presudama. Naime, vrlo velikim kaznama bivaju kažnjavani mali trgovci u odnosu na veletrgovce. Ovo postaje čak i apsurdno budući da sitni prijestupnici u više slučajeva mogu dokazati da su robu u startu kupili po previsokim cijenama.

*Ernestina Trugona, jer je prodala kg. šećera po K 1. 28 mjesto po K 1. 12 osudjena je na 1 dan zatvora i 40 K globe.*⁵³

*... Nadalje je kažnjen trgovac David Zacher radi tri prekršaja naredbe o maksimalnim cijenama. On je prodao dvie vreće raži po 67 K, mješte po 46. 27; zatim 8 vreća brašna za kruh po 53. 50 te 500 kg. brašna po 95 K. brašno je prodao pekarima Becku, Bizjaku i Vale. Kažnjen je sa 15 dan zatvora i 300 K globe.*⁵⁴

Kao osobita vrsta prijevare može se navesti i delikt koji "List" naziva *nepovlastnim uživanjem državne podpore* ili *nepovlastnim podizanjem državne podpore*. Po odlasku velikog broja muškaraca u vojsku određen broj obitelji ostao je bez prihoda te su imale pravo na novčanu potporu države u periodu dok im muževi ili sinovi izbivaju. Nakon njihova povratka obitelji su gubile pravo na potporu. Postojao je određen imovinski prag prihoda iznad kojega obitelji više nisu imale pravo na pomoć. Primjerice, radnice u tvornici duhana nisu imale pravo na ovu pomoć jer su primale tjednu plaću od približno 28 kruna.⁵⁵ U promatranom razdoblju zabilježeno je tridesetak ovakvih slučajeva, od kojih čak dvadeset u prosincu 1914. godine. Osobe koje bi nastavile primati potporu, i pri tome su uhvaćene, morale su vratiti primljenu potporu i platiti globu u iznosu od 30 do 50 kruna.

52 Kažnjeni trgovci, isti, 9 (1915), br. 48 (1915-2-25), str. 1.

53 Iz riečkog redarstvenog sudišta, isti, br. 205 (1915-8-27), str. 2.

54 Opet kažnjeni trgovci, isti, br. 53 (1915-3-3), str. 2.

55 Kažnjene radi nepovlastnog uživanja državne podpore, isti, 8 (1914), br. 304 (1914-12-17), str. 2.

Uz teža kaznena djela "List" javlja i o lakšim prekršajima, kao što su prosjačenje, skitnja, remećenje javnog reda, uglavnom popraćeno pijanstvom na javnom mjestu, i nedopušten povratak u Rijeku ili na Sušak. Riječki i sušački redarstvenici bi u kasno-večernjim i noćnim satima obilazeći javna mjesta skupljali pijance i skitnice i odvodili ih u policijsko redarstvo. Ovdje bi, vjerojatno po otrežnjenju, izlazili pred suca, koji bi im odredio kazne.

Među ovim prijestupima navedimo najprije primjere za nedopušteni povratak u Rijeku ili Sušak. Ovaj prijestup zasebno se rijetko pojavljuje, a uglavnom se javlja u kontekstu s izvještajima o drugim deliktima kao što su skitnja, remećenje javnog reda, krađa ili prostitucija. *Marija Petranović, od 33 god., iz Delnica, osudjena je na 8 dana radi nepovlastnog povratka.*⁵⁶

Za razliku od nedopuštenog povratka, remećenje javnog reda ili *izgredi* veoma su učestali te se u promatranom razdoblju izvještava o približno 90 slučajeva. Između svih slučajeva narušavanja javnog reda u Rijeci jedna osoba osobito se često spominje. Riječ je o Paškvalini Fućak. Očito je uredništvu "Lista" kao i većini Riječana, ova osoba zbog brojnih ekscesa u pijanom stanju, ali i duhovitosti bila vrlo zanimljiva. *Famozna Paškvalina Fućak, od 34 god. iz Trsata, jedva što je odsjedila mjesec dana u zatvoru i bila puštena na slobodu, - opet je bila uhićena radi pijanstva i nepovlastnog povratka.*⁵⁷ Već i sam broj njenih uhićenja zbog pijanstva, *izgreda i nepovlastnog povratka* govore o tome da se vjerovatno radi o najreprezentativnijem uzorku za sve vrste lakših prekršaja. Na više mjesta navodi se neprebrojivost slučajeva njenog uhićenja radi izgreda i nedozvoljenog povratka u Rijeku. Riječki redarstveni sudac dr. Biasi je, primjerice, prilikom jednog suđenja krajem kolovoza 1915. utvrdio kako je Paškvalina Fućak samo u posljednjih nekoliko mjeseci čak šesnaest puta prognana iz Rijeke.⁵⁸ O popularnosti ove osobe među Riječanima svjedoči i dopis jednog vojnika iz Galicije redarstvenom komesaru dr. Dorčiću, koji ga je prosljedio *Listu*, a objavljen je 27. listopada 1914. godine. U istom dopisu se našla i pjesma posvećena Paškvalini.⁵⁹

U "Listu" je zabilježen i jedan slučaj pokušaja napastovanja maloljetne osobe na Sušaku: *Ivan Rukavina, 49 god. star, iz Pazarišta predan je sudu, jer je pokušao oskvrnuti jednu 7 godišnju djevojčicu.*⁶⁰ Na području Rijeke bilježi se i jedan slučaj podvođenja djeteta: *Dvije malodobne djevojke, kojima obitelji stanuju na Rieci, osudjene od suda na 2 mjeseca zatvora, jer su vodile jednu 12-godišnju djevojčicu k mužkarcima.*⁶¹

Osim ovih osobito gnusnih zločina nailazi se i na nekoliko slučajeva falsificiranja novca, maloljetničke delikvencije, prije svega vandalizma i krađe, par slučajeva sitnog krijumčarenja brašna iz Rijeke i jedno uhićenje zbog pjevanja. "List" javlja i o nekoliko presuda zbog maltretiranja konja, kršenja odredbi o zamračenju u prostorijama s pro-

56 Osudjena, isti, br. 287 (1914-11-27), str. 2.

57 Paškvalina, isti, br. 273 (1914-11-11), str. 2.

58 Sa dna života, isti, 9 (1915), br. 206 (1915-8-28) str. 2.

59 Na ratištu sjetio se - Paškvaline, isti, 8 (1914), br. 259 (1914 10 -27), str. 2.

60 Sa sušačke policije, isti, 9 (1915), br. 82 (1915-4-6), str. 2.

61 Osudjene, isti, br. 234 (1915-9-30), str. 2.

zorima okrenutim prema moru, prekoračenja radnog vremena kavana i gostionica te na Sušaku zbog puštanja dječaka na ulicu nakon 19 sati.

U rubriku crne kronike uobičajeno je uz delikte ubrojiti i nesretne slučajeve. Stoga će i na ovome mjestu biti navedeni razni nesretni slučajevi, od padova sa smrtnim posljedicama do prometnih i pomorskih nesreća. Najčešći slučajevi nesreća bili su padovi. Navedeno je desetak padova sa smrtnim i dvadesetak s tjelesnim ozljedama. U ovim slučajevima riječ je o padovima kroz prozor, s krova, padu u unutrašnjost broda, padu s građevinske skele, spoticanju, odnosno padu na ulici i slično. *Ivan Sobol, od 16 god., iz Ugarske, radio je na krovu jedne zgrade u tvornici kemičkih proizvoda na Bergudima, te je pao sa 7 met. visine i tako se teško ozlijedio, da je bio automobilom prevežen u bolnicu.*⁶²

Izvještava se i o desetak slučajeva nesreća na poslu. Najčešće nesreće dešavale su se u rafineriji i u sušačkom mlinu. *Mate Mrak, od 30 god., iz Kastva radnik u rafineriji petroulja, usljed eksplozije benzina bio je tako zahvaćen, da se malo fali zadušio. Na zahtjev dra. Kiseljaka bio je prevežen u bolnicu, ali tako se je brzo oporavio, da je već juče otišao kući.*⁶³

Pomalo nevjerojatno zvuči podatak, s obzirom da se radi o 1914. i 1915. godini, da "List" izvještava o više desetaka slučajeva prometnih nesreća u Rijeci i okolici, od kojih su neke svršile i sa tragičnim posljedicama. U nesrećama su sudjelovale sve vrste prijevoznih sredstava, od vlaka do bicikla. *Automobil br. 513, oborio je i povozio Franjicu Marinković, 61 god. staru, iz Komiže, nastanjenu u Puli. Slomljena joj je jedna noga, te je bila prevežena u bolnicu. Proti chauffeuru podnešena je prijava.*⁶⁴ Kako su onovremeno mnogo učestalije prijevozno sredstvo od automobila bili konj i kola ili kočija, tako je zabilježen i razmjerno veći broj ovih nesreća, koje su nerijetko završavale tragično. *Dne 27. pr. Mj. Vinka Bakarčić, od 51. god., iz Rieke, pala je sa kola te je bila prevežena, u bolnicu. Ona je juče umrla, jer je padom slomila osnov lubanje.*⁶⁵ Izvješćuje se i o više slučajeva nesreća u kojima je vlak ili tramvaj udario ili zdrobio pješaka, o jednom slučaju pogibije prilikom iskakanja iz vlaka, sudara vlaka i tramvaja i jednom slučaju iskakanja vlaka iz tračnica. *Josip Stule, od 35 god., iz Kranjske, tramvajski vlakovodja, nast. na Calvariju 193, bio je juče za prolaza jednog tramvaja pokraj drugoga tako prignječen, da mu je slomljena donja čeljust, a zadobio je ozlieda i na obim bokovima i nogama. Gradski infermieri prevezli su ga u bolnicu.*⁶⁶

Kao posebna vrsta prometnih nesreća obrađene su nesreće na moru. Između nekoliko slučajeva brodoloma i nasukavanja, sa smrtnim posljedicama ili bez njih, valja izdvojiti i najveću civilnu pomorsku tragediju na Jadranu za cijelog trajanja rata. Radi se o potonuću parobroda austrijskog Lloyda "Baron Gautsch", potonulom ispred istarske obale 13. kolovoza 1914. godine na brznoj putničkoj liniji Kotor - Trst, a pritom je stradalo više od 200 osoba. "List" o ovom događaju izještava u članku od 15. kolovoza, uz napomenu *zakasnilo. Javljaju iz Trsta: Parobrod "Baron Gautsch" potonuo je na*

62 Pao s krova, isti, 8 (1914), br. 222 (1914-9-13), str. 1.

63 Iz gradske infermerije, isti, br. 256 (1914-10-23), str. 2.

64 Povozio je automobil, isti, br. 249 (1914-10-15), str. 1.

65 Nesreća, isti, 9 (1915), br. 53 (1915-3-3), str. 2.

66 Nezgoda, isti, 8 (1914), br. 301 (1914-12-13), str. 2.

putu iz Velikog Lošinja u Trst. Spašeno je 130 putnika i mornari. Dvadeset mrtvih osoba je izvučeno iz mora.⁶⁷ Idućeg dana objavljen je broj putnika, posade i broj spašenih osoba. Po službenim izvidima nalazilo se na potonulom parobrodu "Baron Gautsch" 246 putnika i 64 mornara, ukupno 310 osoba. Od tih je, koliko je dosada poznato, spašeno 179 osoba. Među spašenima nalaze se i mnoge žene.⁶⁸ U ostatku se izvještava kako popisu preživjelih treba dodati još 22 osobe čija se imena i navode. U drugom članku, objavljenom u istom broju, navode se karakteristike potonulog parobroda. Parobrod "Barun Gautsch", koji je potonuo i zavio u žalost Primorje, bio je na račun austrijskog Lloyd izgrađen u Dundee (Škotskoj), a stigao je u tršćansku luku u svibnju god. 1908. Bio je dug 82. 3 m, širok 11. 9 m., objam u vodi 2250 tona. Mašine imale su 5000 sila, tako te je parobrod plovio brzinom od 17 milja na sat. Parobrod je vršio redovitu brzu plovidbu Kotor-Trst.⁶⁹ "List" parobrod "Baron Gautsch" spominje u još dva navrata, a riječ je o nalascima ostataka žrtava ove nesreće. Dana 30. kolovoza, u rubrici *Domaće vijesti* objavljena je vijest javljena s Raba o ulovu petmetarskog morskog psa, u čijoj su utrobi pronađeni ostaci ljudskih tijela. Uz jezovito detaljan opis ovih nalazaka izrečena je i pretpostavka da se radi o utopljenicima navedene nesreće.⁷⁰ Druga vijest javljena iz Venecije objavljena je 9. listopada, a riječ je o pronalasku ljudskih ostataka u ribarskoj mreži. U nizu spekulacija o podrijetlu, našla se i sljedeća: *Netko je nabacio tu – od svih najnevjerojatniju – pretpostavku, da se radi o žrtvi brodoloma "Baruna Gautscha"*.⁷¹ Ono o čemu se u ovim izvještajima ne piše jest uzrok potonuća broda. Naime oglašujući se o upozorenja s minopolagača "Basilisk", "Baron Gautsch" je pri punoj brzini uplovio u netom postavljeno minsko polje, prilikom čega je udario o morskou minu. Preživjele su spasili razarači Carske i kraljevske ratne mornarice "Csepel" "Triglav" i "Balaton".⁷² Iz pisanja "Lista" vidljivo je da su službena tijela, vjerojatno zbog negativnog učinka na moral pučanstva, prešutjela činjenicu da je parobrod stradao od mine postavljene od vlastite mornarice.

U promatranom razdoblju dogodilo se u Rijeci i okolici desetak požara. Ovdje se može razlikovati požare u privatnim kućama, trgovinama, skladištima i gospodarskim zgradama, industrijskim postrojenjima i jedan požar u prirodi. Nekoliko požara bilo je zapaljeno dječjom neoprežnošću. Primjerice, "List" 8. kolovoza izvještava o vatri u željezničkom skladištu br. 58.⁷³ Za ovaj slučaj se u broju od 11. kolovoza navodi kako je policija ustanovila da su vatru zapalila trojica dječaka prilikom krađe u skladištu.⁷⁴ Kod požara većeg opsega radi se uglavnom o industrijskim postrojenjima, te se tako 1. i 2. rujna 1914. godine izvještava o velikom požaru u ljevaonici kovina u blizini Martin-

67 Potonuo parobrod "Barun Gautsch", isti, br. 196 (1914-8-15), str. 1.

68 Potonuće parobroda "Barun Gautsch", isti, br. 197 (1914-8-16), str. 1.

69 Parobrod "Barun Gautsch", isti.

70 Ostanaci ljudskih tjelesa u želudcu morskoga psa, isti, br. 236 (1914-9-30), str. 1.

71 Čovječja glava u ribarskoj mreži, isti, br. 244 (1914-10-9), str. 2.

72 Wladimir Aichelburg, *Die Handelsschiffe Österreich-Ungarns im Weltkrieg 1914-1918*, (1988), Graz, Herbert Weishaupt Verlag, str. 58.

73 Požar, *Riečki novi list*, 8 (1914), br. 190 (1914-8-8), str. 1.

74 Još o požaru u skladištu br. 58, isti, br. 192 (1914-8-11), str. 2.

šćice⁷⁵, a 18. travnja 1915. u tvornici parketa u Via Acquedotto.⁷⁶ Od ostalih nesretnih slučajeva "List" izvještava o slučajnim ranjavanjima nožem, pištoljem, dvadesetak slučajeva utapanja te o nekoliko slučajeva opekotina izazvanih kipućom vodom.

3. Zaključak

U ovom prilogu pokušao sam dati pregled socijalne problematike Rijeke i Sušaka nakon izbijanja Prvog svjetskog rata i njihove ekonomske propasti nakon blokade Otrantskih vrata i obustave slobodne trgovine. Na ovom mjestu praćen je porast gotovo svih oblika devijantnog ponašanja, od raznih prekršaja, preko, za ratove uobičajenog sitnog ili krupnog lihvarjenja, špekulacije i prijevara, pa do najtežih delikata.

Istovremeno s opadanjem standarda, Rijeka i Sušak sve više moralno degradiraju. Ratne su prilike dovele i do nestajanja svakog kulturnog i sportskog života dvaju naselja na obalama Rječine, što je dodatno demoraliziralo stanovništvo.

Rastući problem kriminala u svim njegovim oblicima izravan je, dakle, rezultat gospodarskog propadanja, praćenog u Riečkom novom listu kroz napise o životu Riječana i Sušaćana u ratom izmijenjenim uvjetima, o suočavanju s nezaposlenošću i nestašicama osnovnih životnih potrepština.

75 Velik požar na Sušaku, isti, br. 211 (1914-9-1), str. 2.

Velik požar na Sušaku, isti, br. 212 (1914-9-2), str. 1.

76 Požar, isti, 9 (1915), br. 93 (1915-4-18), str. 2.

ZUSAMMENFASSUNG

CRNA KRONIKA (KRIMINAL- UND UNGLÜCKSFÄLLE) IN DER TAGESZEITUNG "RIEČKI NOVI LIST" DES JAHRGANGES 1914/1915

Markus LEIDECK, prof.

Riečki novi list wurde in Sušak am 2. Januar 1900 unter dem Namen Novi list, als ein Mittel der Kroaten zur Bekämpfung der Ungarisierung und Italianisierung, und zur Verhinderung der weiteren Beraubung nationaler Identität gegründet. Frano Supilo, der erste Redakteur dieser Zeitung, verlegte die Zeitung nach Rijeka, das seit 1868 und dem Kroatisch-ungarischen Ausgleich von Kroatien getrennt war, und dadurch dem liberalen ungarischen Pressegesetz unterlag. Um mit der Veröffentlichung der Zeitung unbeschwert fortzufahren wird der Name am 19. Juni 1907 in Riečki novi list geändert. Dank Supilo wurde Riečki novi list zum besten Tagesblatt in Kroatien mit der höchsten Auflagenhöhe, einem der seltenen Stützen des Kroatentums in Rijeka, und einem erstklassigen Mittel im Kampf gegen die Germanisierung, Ungarisierung und Italianisierung Rijekas und Kroatiens.

Im Mittelpunkt der Beobachtung dieser Beilage stehen die Nachrichten, die von der dunklen Seite der Geschichte Rijekas zeugen. Es handelt sich um den Zeitraum vom Anfang des Ersten Weltkrieges am 28. Juli 1914, und der 179. Ausgabe des achten Jahrganges der Zeitung bis zu der 303. Ausgabe des neunten Jahrganges am 19. Dezember 1915 und der Einstellung der Zeitung. Die schwarze Chronik der Zeitung bringt Geschichten welche von erschwerten Lebensbedingungen und der Wandlung der Moralnormen der Gesellschaft zeugen. Innerhalb des genannten Zeitraums benachrichtigt Riečki novi list von fünf Mord-, drei Kindesmordfällen und zehn Mordversuchen. Weiter berichtet das Blatt von 26 Selbstmordfällen und 32 Selbstmordversuchen. Von den besonders häufigen Straftaten sind illegale Prostitution, Wucherei und Diebstähle, als auch Vergehen wie Schlägereien, Störungen der öffentlichen Ordnung, Landstreicherei und Trunkenheit zu nennen. Die Berichte über Straftaten und Vergehen in Rijeka und Sušak werden mit der sich nähernden Einstellung der Zeitung immer zahlreicher. Das Problem der anwachsenden Kriminalität erkennt man auch aus den Briefen erbitterter Leser, welche sich über die Ausmaße bestimmter Straftaten beschwerten. Dies alles deutet auf einen fast allumfassenden Kollaps der Moral. Mit dem wachsenden Elend wächst der "Gomila Boden des Lebens", wie in der Zeitung die Spalte genannt wurde, in der von Vergehen, Straftaten und allgemein von der Unmoral in Rijeka berichtet wurde.

RIASSUNTO

LA CRONACA NERA NEL „RIJEČKI NOVI LIST“ DEGLI ANNI 1914/1915.

Markus LEIDECK, prof.

Il "Riečki Novi List" fu fondato a Sušak il 2 gennaio 1900, con il nome di "Novi List", come strumento di lotta dei croati contro la magiarizzazione e l'italianizzazione e quindi la snazionalizzazione della vicina città di Fiume/Rijeka. Frano Supilo, il primo redattore del Novi List, lo spostò a Fiume, separata dalla Croazia in seguito al Nagodba, il compromesso croato-ungherese del 1868, dove fu soppresso in seguito alle leggi magiare sulla stampa. Dal 19 giugno 1907 il nome fu mutato in Riječki Novi List per permetterne la sopravvivenza. Il giornale, grazie a Supilo, divenne il giornale di maggior qualità in lingua croata, uno dei pochi sostegni dell'identità croata a Fiume e uno strumento di primo livello nella lotta contro la germanificazione, la magiarizzazione e l'italianizzazione di Fiume e della Croazia.

Al centro dell'interesse di questo contributo sono le notizie che testimoniano il lato oscuro della storia di Fiume nel periodo che intercorre tra il 28 luglio 1914 e il 19 dicembre 1915, ossia dal numero 179 dell'ottavo anno del "Riečki Novi List" al numero 303 del nono anno, data in cui il giornale termina le sue pubblicazioni. La cronaca nera del giornale riporta notizie che testimoniano il peggioramento delle condizioni esistenziali e le norme morali della società fiumana. Nel periodo sotto osservazione sono riportati tre infanticidi, cinque casi di omicidio e dieci tentati omicidi, ventisei suicidi e trentadue tentativi di suicidio. Tra i reati penali sono da segnalare la prostituzione illegale, lo strozzinaggio e il furto e altre violazioni del codice, quali la rissa, il disturbo dell'ordine pubblico, il vagabondaggio e l'ubriachezza. Verso la fine della guerra i resoconti sui delitti e i reati nel territorio di Fiume e Sušak divennero sempre più numerosi, e il problema della crescita della criminalità era denunciato dalle stesse corrispondenze degli amareggiati lettori. Il collasso morale e l'aumento di crimini e delitti spinse il giornale a istituire anche una rubrica, dal titolo Gomilarsko dno života (il cumulo del peggio della vita).